

Tropisk Fransk-Afrika. (Vest-Afrika og Afrika omkring Ækvator).

Af

Professor **M. Neveu-Lemaire.**

Medlem af det geografiske Selskab i Paris.

Det kgl. danske geografiske Selskabs Guldmedaille.

(Fortsættes).

Tropisk Fransk-Afrika.¹⁾

Umaadelige Landstrækninger hinsides de franske Besiddelser i Nord-Afrika strækker sig, uden bestemte Grænseskel, helt ned til Ækvator og paa den anden Side denne, hen over den sydlige Halvkugle. Disse Landstrækninger danner det tropiske Fransk-Afrika, der er 11 Gange større end Moderlandet, idet det dækker over ca. 6 Millioner Kvadrat Kilometer. Disse Strækninger ligger mellem den 22. Gr. nordlige og 5. Gr. sydlige Breddegrad og mellem den 18. Gr. vestlige og 28. Gr. østlige Længdegrad, altsaa helt og holdent i den tropiske Zone, idet de mod Nord næsten naar ind i Krebsens Vendekreds, medens de mod Syd langt fra naar ned til Steubukkens Vendekreds. Med andre Ord Ækvator deler Fransk-Afrika i 2 ulige store Dele, hvoraf langt den største findes nordfor denne Linie.

Fransk-Afrika er mod Nord begrænset af den libyske Ørken og af Sahara, mod Vest af Atlanterhavet, mod Syd af Kongo-Staten og mod Øst af engelsk-ægyptisk Sudan.

Kystlinien.

Den Del af Fransk-Afrika, der begrænses af Atlanterhavet, strækker sig fra Kap Blanco, der i Forbindelse med den spanske Besiddelse Rio de Oro danner Grænsen mod Nord, til den portugisiske Besiddelse Kabinda, som danner Grænsen at

¹⁾ For Stednavnes Vedkommende er den franske Stave-maade bibeholdt.

regne fra det Punkt, hvor Belgisk-Kongo naar ud til Havet.

Kystlinien er temmelig regelmæssig og er ca. 5,600 km lang. Den løber først i Retning nord-syd til Kap Verde, derpaa i vest-syd-østlig Retning til Kap Palmas, videre i vest-østlig Retning til Foden af Mont Kamerun, for paany at dreje lige mod Syd til Kabinda. Hele denne Kyststrækning tilhører

imidlertid ikke Frankrig. Den er flere Steder afbrudt af Territorier, der tilhører forskellige andre Nationer. Disse Territorier, der vel ialt udgør ca. Halvdelen af hele Kystens Udstrækning, indbefatter i Retning nord-syd følgende Landsdele: engelsk Gambien, der fuldstændig er indesluttet i Senegal; portugisisk Guinea mellem Senegal og fransk Guinea; Sierra Leone og den uafhængige Republik Liberia mellem fransk Guinea og Elfenbenskysten; Guld-kysten mellem Elfenbenskysten mod Vest og Dahomey og Togo mod Øst; Nigeria mellem Dahomey og Kamerun, og endelig spansk Guinea mellem Kamerun og Gabun.

Følger man Kysten, opdager man Levrier Bugten sydfor Kap Blanco; herefter strækker Kysten sig videre, flad og sandet — kun afbrudt hist og her ved en enkelt Sandklit — til Kap Verde (Det grønne Forbjerg), der skylder sit Navn den sparsomme Vegetation, der paa dette Sted bryder Kystens Ensformighed. Mellem Kap Blanco og Kap Verde, men nærmest dette, løber Senegalfloden ud i Atlanterhavet og sydfor Halvøen Kap Verde, ganske tæt op ad Kysten, ligger Øen Goree. Derpaa naar man Saloumflodens Munding, saa Gambiaflodens Munding, der begrænses mod Syd af Kap St. Marie, og endelig Casamanceflodens Munding og Kap Roxo. Paa den anden Side Kap Roxo er Kysten, der hører til Portugisisk Guinea, meget afvekslende, idet en Mængde Vandløb her munder ud i Havet. Denne Egn kaldes derfor »Sydens Riviera«. Her ligger tæt ved Fastlandet Øgruppen Bissagos. Ikke langt derfra kommer vi til Kap Verde, dernæst til Halvøen Konakry og Los-Øerne og endnu sydligere til Halvøen Sierra Leone og Øen Sherbro. Kysten bøjer derefter mod syd-øst til Kap Palmas og videre mod Øst, med saa godt som ingen Indskæringer. Kyststrækningen fra Sierra Leone til Kap Palmas kaldte man tidligere »Cote des grains«, Strækningen fra Kap Palmas til Kap »des trois points« kaldte man »Elfenbenskysten«, medens Kysten fra Kap »des trois points« til St Paul kaldtes »Guld-kysten« og endelig er der »Slavekysten«, der strækker sig fra St. Paul til Kap Formosa. Ved Formosa, hvor Fastlandet danner en Bue ud i Guinea Bugten, ligger Nigers Munding, denne Bue skiller Benin Bugten fra Biafra Bugten, i denne findes Halvøen Bakasi og ligeoverfor Mont Kamerun ligger Øen Fernando-Po. Kysten strækker sig herefter, næsten uden Afbrydelser af nogen Art, lige til St. Jean, hæver sig derpaa ret højt og danner Corisco

Bugten med Øen af samme Navn og Elobey Øen; længere borte ligger Øerne: do Principe, St. Thomas og Ano Bom. Derpaa kommer man til Gabunflodens Munding, der afgrænses af Kap Esterias mod Nord og Kap Pungara mod Syd, endelig ligger lidt sydfor Ækvator Kap Lopez og Ogoveflodens Munding. Herefter bøjer Kysten mod syd-øst og skifter Udseende ved talrige Laguner, Spor af tidligere Flodmundinger og en frodig Vækst af Mangrovetræer.

Orografi.

Langs hele Kysten i Mauritanien og Senegal til dybt i det Indre, er Landet fladt; derefter hæver det sig næsten umærkeligt, uden dog paa noget Punkt at overstige en Højde af 500 Meter, indtil den østlige Del af de franske Besiddelser. Ved den iøvrigt skønsommæssig fastsatte Grænse mellem det sydlige Algier og det egentlige Vest-Afrika ligger 3 Bjærgkæder, der minder om Ahaggarbjærgene og benævnes fra Vest til Øst: Bjærgkæden Adrar, hvis højeste Punkt ikke overstiger 700 Meter, Bjærgkæden Air, der er betydelig højere, med Toppe, der naar 1500 à 1700 Meter og endelig Bjærgkæden Tibesti, hvis højeste Punkter er over 3000 Meter.

Hele Vestkysten fra Casamanceflodens til Nigerflodens Munding er ligeledes Lavland, men høje Bjærgkæder hæver sig inde i Landet, nemlig fra Vest til Øst: Fouta-Djallon, der danner en med Kysten parallel løbende Bjærgkæde til Mont Nimba, der ligger 1400 m over Havet; sydfor den af Niger beskrevne Bue, naar Hombori Bjærgene enkelte Steder 1000 m; paa Elfenbenskysten er Bjærgspidsen Komono 1400 m høj. Vinkelret paa Kysten, nordfor Kap Paul, findes Bjærgene »Agonie«, der danner en Kæde indtil Atakora Bjærget, i Nærheden af Niger. Paa Grænsen af Dahomey, i Nigeria, paa Nigers højre Flodbred, ligger Akoko-Bjærgene. Ligeledes i Nigeria, men paa Nigers venstre Flodbred og nordfor dens Biflod Benoué ligger Bjærgkæden Baoutchi, hvis højeste Punkt er ca. 1700 m. Denne Bjærgkæde gaar mod Øst over i Mandar Bjærgene og begrænses mod Syd af Tsad-Søen.

Nigers Lavland er adskilt fra Sanagas Lavland ved en Bjærgkæde, der bestaar af Adamaua-, Manangouba- og Kamerun Bjærgene, sidstnævnte, der noget inde i Landet naar en Højde af 4000 m, ligger ved Biafra Bugten. Mellem Sanagas, Ogoves og en Del af Kongoflodens Lavland, findes en umaadelig stor Højslette med en Gennemsnitshøjde af 500 til 1000 m. Mellem Ogoves og Nedre-Kongos

Lavland ligger ligeledes en Højslette af stor Udstrækning, hvis højeste Punkter findes i Birogou Bjærgene. Endelig, helt mod Øst, nordfor Øvre-Oubangui danner en stor Højslette Vandskellet mellem Lavlandene omkring Afrikas 2 største Floder: Kongo og Niger.

Hydrografi.

Alle Vandløb i Fransk-Afrika munder ud i Atlanterhavet, med Undtagelse af nogle enkelte, der munder ud i Tsad Søen. De 3 største Floder, fra Nord til Syd, er følgende: Senegal og i Særdeleshed Niger og Kongo. Mellem disse Floder findes en Del mindre Vandløb, der alle munder ud i Atlanterhavet, og hvoraf de vigtigste skal nævnes.

Senegalfloden er dannet af Baky og Bafing, der kommer fra Fouta-Djallon Bjærgene og løber sammen med Senegal ved Bafoulabé. Flodens Løb er 1700 km langt. Fra det Sted, hvor de 2 Floder løber sammen og danner Senegalfloden, løber denne i syd-øst-nord-vestlig Retning indtil Podor, hvor den drejer direkte mod Vest indtil ca. 30 km fra Havet, her bøjer den pludselig mod Syd, idet den stadig nærmer sig Kysten, fra hvilken den kun er adskilt ved en Sandlagune. Dens Munding er udsat for hyppige Forskydninger og paavirket stærkt af Revlen. Byen St. Louis — Senegals Hovedstad — er bygget paa en Ø, der ligger nogle km fra Flodens Munding, mellem 2 Flodarme. Paa Senegalflodens videre Løb, efter Forening med Baky og Bafing-floderne, optager den 2 store Bifloder: paa højre Bred »Konakry«, der løber ud i Senegalfloden lidt forbi Byen Medina, og paa venstre Bred »Falame«, der kommer fra Fouta-Djallon og løber ud i Senegalfloden paa dens Løb mod Bakel. Søerne Cayar, Rkais eller Ten-Yaya paa højre Bred og Marinaghen eller Guier paa venstre Bred, sender, efter at have optaget Senegalflodens overskydende Vand under Oversvømmelserne, dette Vand tilbage gennem de saakaldte »marigots«, d. v. s. en Slags Vandaarer, hvis Løb ikke er tilstrækkelig udpræget til at kunne benævnes som Bifloder.

Mellem Senegals og Nigers Munding udmunder en Mængde Smaafloeder, saavel i Atlanterhavet som i Guinea-Bugten. Først bør nævnes Saloum, der rettere burde benævnes som Bugt end som Flod, idet den skærer dybt ind i Landet; dernæst kommer Gambia, der har sit Udspring i Fouta-Djallon Bjærgkæden. Gambia løber først igennem fransk Besiddelse til Guénoto, — paa denne Strækning er

den ufarbar, — derefter igennem den engelske Besiddelse Gambien: en smal Landstrimmel, der fra Vest til Øst har en Udstrækning af 400 km, medens den kun er 20 km bred, 10 km paa hver Side af Floden. Ca. 200 Mil fra Flodens Munding ligger Øen og Byen Mac-Cathy. Nær ved Gambias Udløb i Havet, danner den en bred Munding, der enkelte Steder spænder over 15 km, men den indsnævres igen paa det Sted, hvor Floden løber ud i Havet mellem Bar og Bathurst. Gambia er ved Lavvande sejlbar paa en Strækning af 200 km, selv for store Skibe, ved Højvande er den farbar paa en betydelig større Strækning.

Sydfor Gambia udløber Casamance. Denne Flod har en bred Munding og faar Vand fra flere Bække, der ligeledes kommer fra Fouta-Djallon. Dens Bredder er stærkt bevoksede, og den løber forbi Gedhion, Ziguinchor og Carabane.

De talrige Vandløb, der findes sydfor Casamancefloden og løber gennem portugisisk Guinea og fransk Guinea, danner, som ovenfor nævnt, det man i sin Tid kaldte »Sydens Riviera«. Navnene paa disse Smaafloeder er: Rio Geba, Rio Grande, Company, Rio Nunez, Rio Ponge, Konkouré og Grande Scarie.

Rokelle, St. Paul, St. Jean og Nuon løber gennem Liberia, hvis Grænse fra Cenbo til Havet dannes af Cavally. Denne Flod har sit Udspring paa den nordlige Skraaning af Bjærgtet Nimba, løber derpaa mod Øst, saa mod Syd til Cenbo, drejer derefter skarpt mod Øst, løber ca. 100 km i syd-østlig Retning, hvorpaa den bøjer af mod Syd, indtil den udmunder i Havet. Dens eneste Biflod er Gono.

Paa Elfenbenskysten findes Sassandsa, der kommer fra Beyla, den løber først i vest-østlig, saa i nord-sydlig Retning indtil den løber sammen med N'Zo, derpaa bøjer den lidt af mod Øst, indtil den løber ud i Havet. Denne Flods Leje er bredt og dybt, dens Fald er meget svagt. Den foraarsager ofte store Oversvømmelser. Dens største Bifloder er paa højre Bred: Bafing og N'Zo, paa venstre Bred: Boa, Soho, Zogro, Dibo og Davo. Derpaa naar man Bandamafloden, der har sit Udspring i Korhogo-Ringen lidt sydfor Niofouin. Efter at have gennemløbet Baulé, udmunder den i Guinea-Bugten ved Gr. Lahou, dens Munding er kun 200 à 400 m bred, alt efter Aarstiden. I Regntiden løber Bandamafloden over sine Bredder og oversvømmer de lavereliggende Egne. De vigtigste Bifloder er paa højre Bred: Maraboue eller Bandama rouge og

Sélémougou, paa venstre Bred: Kalihoub, Koko, Kan og N'Zi. Comoéfloden udspringer paa Nord-siden af Horhogo-Ringen i den franske Besiddelse Øvre-Volta, og efter at have løbet ca. 800 km, ofte i Klippelandskab, hvor den danner mange Vandfald, løber den ud i Havet ved Grand-Bassam. Dens Bifloder er paa højre Bred: Toz, paa venstre Bred: Irigon, Kong, Bafoufoué, Ba-Ya og Manzan.

Paa Guldkysten findes Floderne Bid, Tano, Prah og den store Flod Volta, der er dannet af de 3 Voltafloder: den sorte, den røde og den hvide; Voltas største Biflod er Oti.

I nedre Dahomey løber følgende 3 Smaafloeder i Retning nord-syd, nemlig: Mono, der er 350 km lang, kommer fra Togo og løber ud i Havet ved Grand-Popo. Den danner inde i Landet den naturlige Grænse mellem Dahomey og de tidligere tyske Besiddelser; Caïffo, der er 125 km lang og har sit Udspring i Savalou-Ringen, efter at have dannet den store Ahémé-Sø, staar den gennem et smalt Sejlløb i Forbindelse med et stort Lagunenet, hvorefter den forsvinder i Havet; Ouémé, der er 450 km lang kommer fra Atakora Bjærgene, den har talrige Forgreninger til alle Sider og udmunder i Havet nordfor Porto Novo.

I Nigeria findes Floden Ogoun og den nederste Del af Niger, der her kaster sig i Havet.

Niger har sit Udspring i Fouta-Djallon, ca. 400 km fra Kysten, men i Stedet for at løbe direkte ud til Havet, snor den sig i modsat Retning mod nord-øst, beskriver en umaadelig Bue helt op til Timbuktu, for at udmunde i Guinea-Bugten, efter at have tilbagelagt 4000 km. — Klipperne i Soluba, mellem Bamako-Koulikoro paa den ene Side og Vandfaldene omkring Ausongo-Tillabéry paa den anden Side deler dens Løb i 3 Dele, nemlig: Øvre-Niger, der løber forbi Kouroussa og Siguiri op til Mamako og videre gennem fransk Guinea og en Del af Sudan; Mellem-Niger, der løber fra Koulikoro til Say, tæt forbi Timbuktu og Assougo gennem en stor Del af fransk Sudan, og Nedre-Niger eller »Sø-Niger«, der gennemløber den engelske Besiddelse Nigeria. Niger har kun faa Bifloder, saaledes paa venstre Bred Tinkisso, der løber ud i Øvre-Niger ved Siguiri og Goubbi, N'Kebbi, Kadouma og Bénoué, der løber ud i Nedre-Niger. Paa højre Bred findes Bifloderne Mafou, Milo, der løber forbi Kaukau, og Sankareni, der løber ud i Øvre-Niger. Mellem-Niger har ved Mopti Bifloden Bani, der dannes ved at Baoulé, Bagdé og Banifing løber

sammen, samt Bifloden Sirba. Paa det Sted, hvor Nedre-Niger begynder, og før den løber ind i Nigeria, tilløber Bifloderne Goroubi og Tapo, der gennemløber den franske Besiddelse Øvre-Volta og endvidere Mekrou, Alibori og Sota, der gennemløber Dahomey.

Mellem Nigers og Kongos Munding ligger Sana, Nyong og Campfloderne, der gennemløber Kamerun, endvidere Volen, der gennemløber spansk Guinea, Gabon, Ogoone og Nyanga, der gennemløber Gabon og endelig Kanilou, der gennemløber Mellem-Kongo og udmunder i Atlanterhavet nordfor Loango og tilsidst Loémé, der udmunder sydfor denne By.

Kongofloden, der henter sit Vand fra de mægtige store Søer i Mellem-Afrika, nemlig Tanganika, Moero, Bangoelo og fra en Mængde Smaafloeder, gennemløber en Strækning af 4200 km, hvoraf kun 600 km paa fransk Territorium, nemlig fra dens Sammenløb med Oubangui til Manianga. Den løber paa begge Sider af Ækvator, saaledes at altid en Del af dens Løb mødes med Regntiden; Følgen heraf er, at dens Bifloder mod Nord og mod Syd skiftevis overfyldes. Efter Amazone-Floden er Kongo den Flod i Verden, der har den største Vandmængde. Denne Flod, der er bred og dyb, er paa sine Steder ganske ufarbar, idet Flodlejet danner fortsatte Rækker af mindre Fald med rivende Strøm, hvorfor den ikke kan benyttes som fortløbende Flodvej. Paa visse Steder er den meget bred, opfyldt af talrige Øer og Flodlejet breder sig ud i den Lavning, hvor alle dens store Bifloder samles, hvorpaa den fortsætter sit Løb gennem Tohumbiri-Passet mellem de første Sandbjærg og kaster sig ind i »Korridoren«, der kun er 1500 m bred for derpaa at sno sig mellem Højderne og de stejle Batéké Klipper, indtil den naar Stanley Pool, en mægtig Trag, hvis Overflade maaler 450 Kvadratkilometer og er delt i 2 ulige store Dele ved Øen M'Bamon. Ved dette lille Ind-Hav findes Kongohandlens store Transithavn, nemlig Brazzaville paa den franske Bred og Leopoldville paa den belgiske Bred. Sydfor Stanley Pool findes en Række smaa Vandfald, der gør Nedre-Kongo ufarbar indtil Matadi, paa en Strækning af 350 km. Disse Vandfald, der er kendt under Navnet Livingstone Vandfaldene, udelukker enhver direkte Forbindelse mellem Havet og det Indre af Landet. Kun faa Bifloder paa Kongos højre Bred gennemløber fransk Territorium, og den største af disse, nemlig Oubangui danner endda kun Grænsen mel-

lem Fransk-Afrika og Belgisk-Kongo, fra det Sted, hvor denne Flod skabes ved Forening af Floderne Ouellé og M'Bornou, og indtil den selv løber ud i Kongofloden. Bifloden Oubangui's egne Bifloder paa højre Bred er altsaa den eneste, der har Interesse for Franskmandene, at regne fra M'Bornoufloden, der selv danner Grænsen mellem de franske og belgiske Besiddelser. De største af disse Bifloder er Koto, Konango og Lobaye. Kongos Bifloder, der gennemløber fransk Territorium efter Forening med Oubangui er paa højre Bred Sangha, Likouala, Alima og Léfini.

Tsad Søen hviler i et af de tragtformede Huler i Jorden, der hyppigt forekommer paa det afrikanske Fastland. Vandløbene, der er for svage til at bane sig Vej gennem de Bjerge, der adskiller det Indre af Landet fra Kysten, samler sig paa Bunden af det tragtformede Hul og danner en umaadelig stor Sø; Tsadsøen, der ligger 250 m over Havfladen og har en Dybde af gennemsnitlig kun 1,50 m; den er rettere sagt en Sump, der næsten overalt paa Bredderne er bevokset med højt Græs. Vandet er Saltvand eller Brakvand og Floderne, der tilfører Vandet, er dels permanente, dels periodiske.

De permanente Vandløb er mod Vest Komadougou-Youbé, der hovedsagelig løber gennem Nigeria, og mod Vest Chari, der er dannet ved Forening af Bribingui og Bamingui. Chari løber i Begyndelsen med en rivende Fart og trænger senere ind over Højsletten Sara, hvor den optager 2 store Bifloder: Bahr-Sara, der paa det bredeste Sted maaler 300 m og Aoudouk eller Bakéré. Efter at have passeret Fort Archambault klemmes Chari ind mellem Nielhims Bakker, hvor den optager Bifloden Bahr-Sasamat, og endelig optager den under sit fortsatte Løb Bifloden Lagone, der dannes af den vestlige og den østlige Lagone.

De periodiske Vandløb er Øst-Bahr og navnlig Bahr-el-Gazel, der kommer fra Tibesti- og Borkou-Bjærgkæder, og hvis Udløb i Tsad-Søen er saa tæt bevokset, at man ikke engang kan skelne Florens Løb.

I den varme og tørre Tid, er Tsad-Søens Bredder dækket med et Saltlag; det er alt, hvad der er tilbage af en stor Sø i Midt-Afrika, der før i Tiden dækkede det store Areal mellem Bornou og Mellem-Lagone, mellem Nedre-Chari og Bahr-el-Gazal, der nu er udtørret, og mellem Baguirmi og Feltri, og som maaske endog for ikke saa forfærdelig længe siden gennem Bénoué og de store Vandfald ved

Léré har staaet i Forbindelse med Niger. At Tsad-Søens Dybde og Overflade aarlig undergaar saa store Forandringer, skyldes Ustadigheden i Vandtilførslen, og da denne stadig bliver mindre og mindre, vil Søen efterhaanden helt udtørres, men som Afløb for mægtige Floder vil denne Beholder vel sikkert bestaa endnu i lang Tid, i det mindste som Sump.

Landets almindelige Fysiognomi, dens Flora og Fauna.

Den Del af Afrika, der ligger i den tropiske Zone er langt fra ens overalt. Rejser man fra Nord til Syd kommer man umærkelig fra Ørkenen til de stedsegrønne Skove omkring Ækvator.

Den nordligste Del, der i Fortsættelse af Ørkenzonen danner en Overgangs-Zone mellem Sahara og Sudan, kaldes Sahel, hvilket paa arabisk betyder »Strandbred«, men det drejer sig her ikke om en Strandbred ved Havet, men om Ørkenens »Strand«. Sahel er temmelig fattig paa Dyr, og Planterverdenen bestaar hovedsagelig af Tornekraat. Der findes enkelte Steder Græsgange, hvor Nomadehyrder, Maurer eller Tuareger fører deres Hjord paa Græs i den tørre Tid, naar der ikke længere findes nogen Føde i Sahara. I Oaserne vokser en Mængde Daddelpalmer.

Sydfor Sahel begynder Sudan, hvor Planterverdenen bliver rigere, jo længere man kommer sydpaa. Her findes en Overflod af Karité- eller Smør-Træer (Bassia Parkii), Nété eller Saumbara (Parkia Biglobosa) og paa Latérit-Højsletterne vokser Made eller Saba (Landolphia senegalensis) og Kinoquéliba (Combretum raimbaultii) i rigelig Mængde. Langs »Marigors«-Vandløbene vokser Bambus (Oxytenanthera abyssinica) og den store »Ban« eller Tara-Palme (Raphia vinifera). De umaadelige store Abebrødtræer (Adamsonia digitata) er temmelig almindelige i disse Egne og flere Steder findes udstrakte Palmeskove med Ronier-Palmer (Borassus flabelliformia) og Olie-Palmer (Elxis guineensis). Gummi-Lianen er ikke sjælden og man ser hyppig de mægtige saakaldte »Fromagers« (Bombax ceiba). I Sandklitterne langs Kysten vokser Græs- og Cypéracée-Arter, og paa Bredden af Sumpene findes Dværg-Palmer (Phoenix senegalensis) og Senegal-Tamariner (Tamarix senegalensis). Alligevel er Landet som Helhed ensformigt, og mange Steder findes overhovedet intet Grønt. Det er afvekslende græs- og buskbevoksede Arealer, Mark- og Skovarealer. Enkelte Steder er Plantevæksten meget spredt, andre Steder er den tættere, men Træerne er ofte for-

krøblede, svedet af Solen eller forkullet af Ilden fra »Savannerne«. Undertiden ser man Rækker af nøgne Klipper, et ikke særlig smilende Landskab, men naar det gennemløbes af en Flod med grønne Bredder, virker det helt oplivende i den vanlige Ensformighed.

Dyreverdenen paa Sudans Sletter, de saakaldte »Savanner« er rig og afvekslende, der findes saaledes Chimpanser, flere Slags Aber og en Mængde mindre Dyr. Af Rovdyr forekommer Løver, Panter, Hyæner, Schakaler, Desmerkatter o. fl. Blandt de planteædende Dyr træffes Bøflen og en Mængde forskellige Antiloper, hvoraf den mindste ikke er større end en Hare, medens den største er af Størrelse som en Okse. En Art Vildsvin, kaldet »Phacochère«, med et afskyeligt Hoved, findes der Mængder af. Giraffen findes kun i det østlige Sudan. Næsehornet findes i Egnene ved Tsad-Søen, og Elefanterne er ikke sjældne i den sydlige Del af Sudan. I Nærheden af Vandløb lever den saakaldte »Potamochère«, og i selve Floderne vælter de uformelige Flodheste sig. I Flodmundingerne forekommer Søkoen, langs hele Vestkysten fra Dakar til Loanda. Pangolinerne, et morsomt Pattedyr, der har Skel i Stedet for Haar, bebor det sydlige Sudan. Fuglearterne er utallige; af disse bør nævnes Agerhøns, Perlehøns, Top-Hejrer, almindelige Papegøjer, grønne Papegøjer og Kolibrier. Særlig i Omegnen af Floderne og i Træerne langs Flodbredderne forekommer de i store Mængder. Her lever den klødsede Pelikan og den grimme Marabustork Side om Side med den hvide Hejre. Strudsen forekommer ogsaa i visse Egne af Sudan. Slanger er derimod ret sjældne, nogle er giftige som Hugormen, der kaster sig over sit Bytte, inden den bider, andre angriber ikke, men virker afskrækkende ved deres Størrelse, som f. Eks. den saakaldte »Python«. Det vrimler med Krokodiller i Floderne og Vandløbene. Der findes Masser af Insekter i disse Egne, og mange af dem, f. Eks. Myg, Bremses og Tsetselluen, er farlige saavel for Mennesker som for Husdyr, for hvilke deres Stik kan være dræbende. Endelig er der Termitterne, der sluger alt, hvad der kommer i Nærheden af deres mægtige Kæber, og som bor i store Tuer paa over 1 Meters Højde, som de selv har bygget.

Sudans Sletter og Skovene ved Ækvator adskilles ved en Overgangszone. Planteverdenen er allerede her meget yppig; alle de tidligere omtalte Træsarter findes her i langt større Mængde; Skovene

ere talrigere, men afbrydes ofte af Lysninger, der er bevokset med højt, tæt Græs, uden at det endnu er den egentlig »Skov«. Landskabet er smilende og minder undertiden om de smukkeste af vore europæiske Landskaber.

Hist og her findes mere eller mindre snævre Dale med klare Bække omgivet af Højsletter eller Bjerge. De fleste Dyr, der findes i Sudan, findes ogsaa i disse Egne.

Naar man nærmer sig Ækvator, kommer man til den egentlige Storskov, der strækker sig over en Del af Vestkysten og meget langt ind i det Indre af Landet over et Areal af flere Tusind Kilometer i Længden og flere Hundrede Kilometer i Bredden. Det er et uigennemtrængeligt Vildnis af Rør, Bambus og Slynplanter mellem høje Træer. Under skoven er meget forskellig; enkelte Steder trænger man let gennem den høje Overskov, der synes af en saadan Beskaffenhed, at den kvæler al Vegetation under sig; andre Steder danner Rørplanter og Tornebuske uigennemtrængelige Krat, dette er især Tilfældet i de sumpede Egne; atter andre Steder er de unge Buske paa store Strækninger fuldstændig forsvundet, og der er kun store Træer tilbage med en tæt Vegetation under sig af Planter med lange Stilke og meget store Blade, der hører til Marantacée Familien og er fuldkommen uigennemtrængelige. De store Stammer ligner umaadelige Søjler med en Kuppel af Grønt, i hvilken der lever en hel Dyreverden for sig. De mest udbredte Træsarter i denne umaadelige Urskog er Gummitræer og Slynplanter, Maghonitræet, Jerntær, Farvetræet, Oliepalmen, Teaktræet, Rosentræet og Zinganatræet, samt mange andre endnu ganske ukendte Sorter. De vellugtende Planter og de Planter, der anvendes til Lægemedler, findes i rigelig Mængde, medens Vinranken kun forekommer spredt. I de stedsegrønne Skove findes alle mulige Slags Dyr; talrige Hjorder af Elefanter og Bøffelokser, forskellige Antiloper og alle Slags Aber, særlig Chimpansen og den store Gorilla Abe. Her findes ligeledes en Mængde forskellige Fugle og en Del Krybdyr. Alle Vandløb er overfyldt af Krokodiller. Insekter som Myg, Bremses og mange andre hører til Skovens mindre behagelige Gæster. Landskabet her er ikke smilende som i den foregaaende Zone. Naturen er tværtimod meget dyster, den mangler Lys og Friskhed. Man overvældes af Storskovens Højde, Tæthed og umaadelige Udstrækning, og man knuges af Halvmørket og den herskende Tavshed. Hvor der

ikke er fuldkommen ufremkommeligt, kan man kun med største Vanskelighed trænge igennem, enten ved at følge Flodernes Løb eller ved at bane sig Vej ved Hjælp af en Økse. Man faar ikke Indtryk af noget storslaaet, men føler sig tværtimod beklemmt og uhyggelig tilmode.

Politisk Inddeling.

Fransk-Afrika, hvis Natur er beskrevet ovenfor, deles i politisk Henseende i to ganske forskellige Afdelinger, der administreres ganske uafhængig af hinanden, og Regeringen for hver af disse Afdelinger sorterer direkte under Koloni-Ministeriet.

Disse 2 Landsdele er: Fransk-Vest-Afrika, hvis Hovedstad er Dakar og Fransk-Afrika omkring Ækvator, hvis Hovedstad er Brazzaville.

Fransk-Vest-Afrika.

Fransk-Vest-Afrika er den største af de franske Besiddelser. Den begrænses mod Syd af Sahara, der adskiller den fra de franske Besiddelser i Nord-Afrika: Tunis, Algier og Marokko og fra den spanske Besiddelse Rio de Oro, mod Vest af Atlanterhavet, mod Syd af Guineabugten og den engelske Besiddelse Nigeria og mod Øst af Kolonien Tsad, der hører til Fransk-Afrika omkring Ækvator.

Denne umaadelige Landstrækning, hvis Overflade er 4 Millioner Kvadrat-Kilometer er 7 Gange større end Frankrig, og den har ca. 12 Millioner Indbyggere.

Historiske Noter.

Fransk-Vest-Afrika indbefatter saavel en af Frankrigs ældste Kolonier, nemlig Senegal, som en af dets nyere Erhvervelser, nemlig Mauritanien, hvis Erobring knapt nok er tilendebragt.

I det 14. Aarhundredede kæmpede kække franske Sømænd fra Dieppe, La Rochelle eller Bayonne med portugisiske Søfolk om Æren og Fordelen ved at foretage Opdagelsesrejser langs Afrikas Kyst, der endnu paa det Tidspunkt næppe nok var kendt. De oprettede en Række Stationer fra Kap Verde til Guinea Bugten og for Genstande af ganske ringe Værdi tilbyttede de sig Gummi, Peber, Indigo, Virak, Guld og Elfenben, som de fik af de Indfødte. Hundrede-Aars-Krigens Ødelæggelser og Borgerkrigene standsede Nordmandiets Fremgang, der indledtes i 1488 af Jean de Bethencourt, som opdagede de

kanariske Øer. Portugiserne og Hollænderne bemægtigede sig de forladte Stationer og fortsatte Handelen med Held. Først i det 16. Aarhundrede viste Fransk-mændene sig atter i Vest-Afrika. I 1582 oprettede et Firma fra Rouen en Fabrik paa en lille Ø i Senegals Munding, og denne Fabrik blev Grundlæggelsen til Byen St. Louis, og i 1626 blev dette Selskab officielt anerkendt af Richelieu, idet han for at sikre Frankrig Overmagten til Søs, tildelte Selskabet Privilegier. Fra 1664 til 1694 maatte en Række Direktører for nydannede Selskaber kæmpe mod Hollænderne, der midlertidigt havde sat sig fast i Argouin og Gorée og mod Englænderne, der havde sat sig fast i Gambien. De fandt endog det preussiske Flag vajende paa »Guldkysten«, hvortil den store Kurfyrste Frederik Wilhelm havde sendt en Flaade, som oprettede Havnen Frederiksborg. Nogen Tid i Forvejen havde Danskerne besøgt »Sydens Riviera«, og i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede sendte Christian den IV en Ekspedition til Guinea. I 1697 overtog Anpré Brue Ledelsen af et af de franske Selskaber. Han var en dygtig Administrator og kom i Forbindelse med de Indfødtes Høvdinger, forsynede de 2 Fæstninger ved Gorée med Vaaben og Proviant, forberedte Kongeriget Gayor's Underkastelse og tilintetgjorde den hollandske Indflydelse i Øvre-Senegal. Han boede i Afrika til 1723, og under hans Administration kom Landet fra Argouin til Senegal og fra Senegal til »Sydens Riviera« under fransk Indflydelse. Han var den første, der underskrev en Handels-Kontrakt med Trotza-Maurerne. Brue var ikke alene Administrator, han var ogsaa Videnskabsmand, og det er ham, der har givet den første fuldstændige Beskrivelse af Senegal og et samlet underbygget Værk over Landets Indfødte, dets Fauna og Flora.

I Løbet af det 18. Aarhundrede fandt der ingen nævneværdige Begivenheder Sted i Senegal. Under 7 Aarskrigen bemægtigede Englænderne sig Gorée og St. Louis. Ved Pariser-Traktaten i 1763 blev Gorée givet tilbage til Frankrig, og ved Versailles-Traktaten af 1783 kom Frankrig igen i Besiddelse af alle sine Kolonier. Fire Aar senere, i 1787, afstod Demel de Caver Halvøen Kap Verde og omliggende Land, deri indbefattet Dakar, til Fransk-mændene, og fra nu af blev den opvoksende Koloni administreret af en Guvernør, der blev udnævnt af Kongen. Under Revolutionen og Kejserrigets Krige blev Senegal paany erobret af Englænderne, men ved Pariser-Traktaten af 1815 kom det definitivt under fransk

Herredømme. Indtil Midten af det 19. Aarhundrede bestod det, man kaldte Besiddelsen Senegal, kun af nogle faa Handels-Stationer ved den nedre Flod. I 1850 foreslog Marineministeriet en Del Reforme efter de af Kaptajn Bonet-Willaumez udarbejdede Planer, og Udøvelsen af disse Reforme blev lagt i Hænderne paa Kommandant Génie Faidherbe.

Faidherbe var allerede populær i Kolonien, hvor han havde forstaaet at gøre sig elsket ved sit Retsind og sit særlige Kendskab til de Indfødte. Han begyndte med at ophæve den Skat eller Afgift, som Maurerne forlangte af de Forretninger, der blev afsluttet med dem, og han gjorde Ende paa de Strejftog, som Maurerne paa Senegals højre Bred stadig gjorde hos den sorte Befolkning paa venstre Bred. I 1855 grundlagde han Medina paa det Sted ved Senegal, hvor den ophører at være sejlbart, idet han var klar over, at Fabrikerne i Senegambien ingen Fremtid havde for sig, naar de ikke stod i Forbindelse med Niger. Men i denne Udvikling stødte Franskmandene paa megen Modstand hos de muhammedanske og fanatiske »Toucouleurs«. Deres Høvding Omar, kaldet »El Hadj«, hvilket betyder »Pilgrimmen«, fordi han havde været i Mekka, havde grundlagt et mægtigt Kejserrige ved Bredden af Niger. — Han havde hørt Tale om Emiren Abd-el-Kader og hans Sejre, og nu vilde han efterligne ham. —

I Begyndelsen af 1856 belejrede han den nylig oprettede Station Medina, der blev heltemodigt forsvaret af Mulatten Paul Holl. Faidherbe kom ham til Hjælp, og El Hadj maatte trække sig tilbage. Man skylder Faidherbe Senegals administrative

Organisation. Han oprettede de senegalske Skytter, byggede Kaserner og Skoler, byggede Broer og anlagde Veje. Han sendte desuden flere Forskere til det Indre af Landet, henimod Niger. De betydeligste af disse var Løjtnant Mage og Doktor Quintin, der blev udsendt som Ambassadører til El Hadj, men blev holdt i Fangenskab fra 1860—62 i Ségon-Sikoro ved Niger.

Da Krigen i 1870 udbrød, vendte Faidherbe tilbage til Frankrig og det saaledes afbrudte Pionerarbejde blev først genoptaget i 1880 af Oberst Brière de l'Isle. Franskmandene havde paa dette Tidspunkt 2 uforsonlige Fjender at bekæmpe: El Hadj's Søn »Ahmadon« i Mellem-Niger og en mægtig Negerhøvding »Samory« i Nedre-Niger. Henimod 1880 paastod Soleillet, der var naaet til Ségon, at det vilde være muligt at bygge en Jernbane mellem Senegal og Niger, og Guvernør Brière de l'Isle overdrog Kaptajn Galliéni at udstikke den foreløbige Jernbanelinie og afslutte Overenskomster med de indfødte Høvdinger. Galliéni og hans Mænd, der var udsendt til Ségon-Sikoro, blev tilbageholdt i 10 Maaneder af Ahmadon, og vendte først tilbage i 1881. Samme Aar sejlede Oberstløjtnant Borguis-Desbordes opad Nigeren til Samory. Han havde imidlertid ikke tilstrækkelige Styrker til at kunne angribe Negerhøvdingen, men det paafølgende Aar kastede han ham tilbage paa den anden Side Nigeren og lagde i 1883 den første Sten til Fæstningen Bamako. Samory bad om Vaabenstilstand, der imidlertid kun blev kortvarig, og Berliner-Konferencen af 15. Februar 1885 anerkendte Frankrigs Rettigheder over Øvre-Niger.

Lidt om Islands Landbrug.

Af

stud. mag. N. H. Jacobsen.

Naar man færdes paa Island, eller naar man stifter lidt nærmere Kendskab til Litteraturen om denne Ø, vil man snart lægge Mærke til, at der som Regel tales om »Nordlandet« eller »Sydlandet«, og dette viser sig at være begrundet i flere Henseender. Hvis man f. Eks. betragter Øens Terræforhold, vil man se, at paa Sydlandet — og hermed menes en Linie fra Berufjord paa Østkysten

til Snæfellsnes, der springer frem mellem Faxafjorden og Bredefjorden paa Vestkysten — findes store Lavlandsstrækninger; mod Øst er der ganske vist kun en smal Strimmel Lavland mellem Jøklerne og Kysten, men naar man kommer hen i den vestlige Del af Sydlandet, indtages Arealet af store Sletter, der udgør Islands bedst befolkede Egne. Der er f. Eks. det store Lavland, der fra Thing-